

Mikor járt hajdútáncot Esterházy Pál a császárné előtt?*

Király Péter

Művelődéstörténeti írásaink szerzői a hajdútánc kapcsán rendszeresen szóba hozzák Esterházy Pál visszaemlékezését, miszerint 1647-ben az ifjú császárné, Maria Leopoldine kívánságára Pozsonyban magyar táncokat mutatott be:

„volt az országnak gyűlése in anno 1647 Posomban, az hová engem is elvitetett bátyám, Esterhás László uram. [...] Ugyanazon gyűlésben koronáztatott meg Ferdinandus Quartus az magyarországi királyságra, a káptalan szentegyházában, a hol a sok tolongás között engem épen elnyomnak vala a sok nép, hanem Hofman Pál püspök uram, ki igen magas ember vala, fölkapván ölébe, úgy vitt ki a szentegyházból, ugyanakkor menvén ki az új király is a clerussal s a többi urakkal.

Azon gyűlésben Leopoldina császárné magyar táncot kívánt látni, engem azért fölvetetvén az várban, ott köllött táncolnom az magyarországi kisasszonyokkal az császár és császárné előtt. Volt penig akkor igen jó táncos kisasszony, Esteras Rebeka, szegény Esteras Pál uram leánya [...] azzal köllött az oláh táncot járnom. [...] Annakutánna két mezételen karddal köllött a hajdútáncot járnom, kinek igen mestere voltam akkor. Azon tánc igen tetszett az császárnak s az császárnénak; voltak penig muzsikások, Forgách Ádám uramé, az hegedüst Hanzlinak hitták.”¹

Az esemény időpontja – gondolhatjuk – világos, hiszen maga Esterházy írja, hogy IV. Ferdinánd magyar királlyá való koronázásának idején, vagyis 1647. június 16. táján történt. Bizonyára a személyes közlés ténye magyarázza, hogy az

* Az írás korábbi változata 2014-ben megjelent az időközben elérhetetlen obeliscus.hu internetes oldalon (szerk. Viskolcz Noémi).

¹ ESTERHÁZY 1989, 311–312; Korábban idézi: BUBICS, MERÉNYI 1895, 86.

évszámot a tudományos és népszerűsítő munkák szerzői immár több mint egy évszázada bármi kétely nélkül megismétlik.² Noha sokan megbíztak az életútját papírra vető Esterházyban, ennek ellenére nyilvánvalóan tévedett a pozsonyi események leírásában. Miként jónéhány más esetben már kiderült, ezúttal is kétségtelen, hogy az időpontok és időtartamok megadásában notóriusan megbízhatatlan Esterházyt megcsalta az emlékezete.

Berényi László figyelmeztet arra, hogy a nádor: „a számokkal, különösen a dátumokkal, már gyermekkorától kezdve hadilábon állt. Így hát élete néhány olyan fontos eseményének, mint például saját esküvőjének dátumát többször is elhibázza.”³ De nem csak azt tévesztette el. A latin nyelvű családi naplójában Franciska Jozefa leányának (1686–1688) halálát egy évvel korábbra teszi,⁴ miként a magyar nyelvű családi naplóban József Antal fiának (1688–1721) születését is 1687-re antedatálta.⁵ Még meglepőbb, hogy tévedett hőn szeretett első feleségének, a halála után felmagasztalt Esterházy Orsolyának az életkorában: „Harminckilencz esztendő s korában holt meg”. Esterházy Orsolya azonban a halálakor már betöltötte a 41. életévét.⁶ Szinte természetesnek vehető tehát, hogy a Nádasdy Ferenc országbíró és az ifjú Esterházy németországi útját utólag leíró, *Itinerarium in Germaniam* címet viselő kéziratának az adatai eltérnek a megállapítható valós időrendtől.⁷ Az viszont mégiscsak meglepő, hogy Esterházy úgy fabulálja nővérének, Anna Júliának egy üdvlövés során történt gyermekkori balesetét, mintha jelen lett volna, noha az esemény még a születése előtt történt.⁸

Ebbe a felsorolásba – ha úgy tetszik, „hibajegyzékbe” – jól beleillik annak megállapítása, hogy az 1647-es koronázással és a hajdútáncsal kapcsolatos visszaemlékezésben is tévedett a nádor: valójában két pozsonyi eseményt kapcsolt egybe, mintha azok egy időben történtek volna. A koronázási tumultushoz hozzácsatolta a királyné előtti hajdútáncát, amire azonban nem kerülhetett sor 1647 júniusában, hanem csakis két évvel később, az 1649. január 25. és június 3. között megtartott pozsonyi gyűlés idején. A magyarázat egyszerű: 1647-ben

² Lásd pl. FRANKEL [FABÓ] 1904; MOHL 1924; RÉTHEI PRIKKEK 1925; SZABOLCSI 1959, 171; ESTERHÁZY 1989 [1990!], 7; MARTIN 1990, 540; FELFÖLDI 2000, 290.

³ BERÉNYI 2014, 419.

⁴ MNL OL P 125, Az Esterházy család hercegi ágának levéltára, Pál nádor iratai, Nr. 11887; Thököly Éva 1688. április 4-én kelt végrendeletében (MNL OL P 108, Rep. 41. Fasc. f. Nr. 324/2) két még akkor életben lévő leányát említi: „Teresia és Franciska Leányim”. Franciska Josefa 1688. április 25-én hunyt el. Lásd: WEISS 1980, 267.

⁵ SZILÁGYI 1888, 221.

⁶ SZILÁGYI 1888, 219.

⁷ KIRÁLY 2015, 417–434.

⁸ VISKOLCZ 2015, 876.

Esterházy azért nem táncolhatott a császárné előtt, mert akire *Leopoldina császárné* elnevezéssel utalt, a Habsburg-család tiroli ágából származó Maria Leopoldine főhercegnő, csak 1648. július 2-án lett III. Ferdinánd császár felesége. Névtévesztésre pedig ez esetben azért nem gondolhatnánk, mert III. Ferdinánd első felesége, Maria Anna 1646-ban már meghalt. A fiuk, IV. Ferdinánd magyar királlyá való koronázásának az évében, 1647-ben a császár még özvegy volt.

Az uralkodó második házassága nem tartott sokáig. Bő egy évvel az esküvő után, 1649 augusztusában az akkor tizenhét éves Maria Leopoldine belehalt a gyermekszülésbe. Mindebből következik, hogy az Esterházy által említett táncbemutatóra csakis az 1649-es pozsonyi országgyűlés idején kerülhetett sor.

Hivatkozott irodalom

MNL OL – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár

- BERÉNYI 2014 – BERÉNYI László, *Esterházyak, Egy ezeréves család története*, II., Fertőd, EKKE, 2014.
- BUBICS, MERÉNYI 1895 – BUBICS Zsigmond, MERÉNYI Lajos, *Herczeg Esterházy Pál nádor*, Bp., Magyar Történelmi Társulat, 1895.
- ESTERHÁZY 1989 – ESTERHÁZY Pál, *Harmonia caelestis (1711)*, szerk., bev. Sas Ágnes, Bp., MTA Zenetudományi Intézet, 1989, (Musicalia Danubiana, 10).
- ESTERHÁZY 1989 – *Esterházy Pál visszaemlékezése ifjúkorára (1635–1653)* = ESTERHÁZY Pál, *Mars Hungaricus*, sajtó alá rend. Iványi Emma, bev., szerk. Hausner Gábor, Bp., Zrínyi, 1989, 305–320.
- FELFÖLDI 200 – FELFÖLDI László, *Tánc történet = Magyar Kódex*, 3. köt., *Szultán és császár birodalmában, Magyarország művelődéstörténete 1526–1790*, főszerk. Szentpéteri József, szerk. Ács Pál et al., Bp., Kossuth, 2000, 289–294. (A kötet CD-ROM-változata: *Kereszt és Félhold [1526–1699], A török kor Magyarországon*).
- FRANKEL [FABÓ] 1904 – FRANKEL [FABÓ] Bertalan, *Régi magyar táncok = Budapesti Hírlap*, 1904. augusztus 6.
- KIRÁLY 2015 – KIRÁLY Péter, *Itinerarium in Germaniam 1653, Nádasdy Ferenc és Esterházy Pál regensburgi útja az újabb ismeretek tükrében = Esterházy Pál, a műkedvelő mecénás*, szerk. Ács Pál, mtárs Buzási Enikő, Bp., Reciti, 2015, 417–434.
- MARTIN 1990 – MARTIN György, *Táncok a 16–17. században = Magyarország zenei története*, II., (1541–1686), szerk. Bárdos Kornél, Bp., Akadémiai, 1990, 530–544.

- MOHL 1924 – MOHL Adolf, *Herceg Esterházy Pál nádorispán*, Sopron, Soproni Sajtóváll., 1924.
- RÉTHEI PRIKKEL 1925 – RÉTHEI PRIKKEL Marián, *A magyarság táncai*, Bp., Studium, 1925. (Reprint: Bp., ÁKV, 1985.)
- SZABOLCSI 1959 – SZABOLCSI Bence, *A XVI. század magyar tánczenéje* = SZABOLCSI Bence, *A Magyar zene évszázadai*, I., Bp., Zeneműkiadó, 1959, 157–183.
- SZILÁGYI 1888 – *Az Esterházyak családi naplója*, kiad. Szilágyi Sándor = *Történelmi Tár*, 11(1888), 209–224.
- VISKOLCZ 2015 – VISKOLCZ Noémi, *Esterházy Anna Júlia (1630–1669)* = *Századok*, 149(2015), 873–903.
- WEISS 1980 – WEISS, Michael OFM, *Die Geschichte des Franziskanerklosters zum hl. Michael in Eisenstadt, 1630–1980*, gépirat, Eisenstadt, 1980.